

DE NAAM VAN MIJN BROER

Larry Tremblay

De naam van mijn broer

Vertaald uit het Frans door Gertrud Maes

Nieuw Amsterdam Uitgevers

Voor Joan

Deze uitgave kwam mede tot stand dankzij de financiële ondersteuning
van Société de développement des entreprises culturelles (SODEC), Québec

SODEC
Québec

Oorspronkelijke titel *L'orangerie*. Éditions Alto, Québec, Canada

© Éditions Alto 2013

© Nederlandse vertaling Gertrud Maes /

Nieuw Amsterdam *Uitgevers* 2015

Alle rechten voorbehouden

Omslag Studio Saiid & Smale

Foto auteur © Bernard Préfontaine

NUR 302

ISBN 978 90 468 1870 1

www.nieuwamsterdam.nl/larrytremblay

—AMED—

Als Amed huilde, huilde Aziz ook. Als Aziz lachte, lachte Amed ook. Om de draak met hen te steken zeiden de mensen: 'Later gaan ze samen trouwen.'

Hun grootmoeder heette Shahina. Met haar slechte ogen haalde ze hen steeds door elkaar. Ze noemde hen haar twee druppels water in de woestijn. Ze zei: 'Laat elkaars hand toch eens los, het is net alsof ik dubbel zie.' Ze zei ook: 'Op een dag zullen er geen druppels meer zijn, er zal water zijn, dat is alles.' Ze had kunnen zeggen: 'Op een dag zal er bloed zijn, dat is alles.'

Amed en Aziz vonden hun grootouders onder het puin van hun huis. De schedel van hun grootmoeder was verbrijzeld door een balk. Hun grootvader lag in zijn bed, aan stukken gereten door de bom die was gekomen van de berghelling waar de zon elke avond achter verdween.

Toen de bom viel was het nog nacht. Maar Shahina

was al op. Haar lichaam werd in de keuken gevonden.

‘Wat deed ze midden in de nacht in de keuken?’ vroeg Amed.

‘Dat zullen we nooit weten. Misschien bakte ze stiekem een taart,’ antwoordde zijn moeder.

‘Waarom stiekem?’ vroeg Aziz.

‘Misschien als verrassing,’ opperde Tamara, terwijl ze met haar hand door de lucht wuifde alsof ze een vlieg wegjoeg.

Hun grootmoeder Shahina had de gewoonte om in zichzelf te praten. Eigenlijk hield ze ervan om te praten tegen alles wat haar omringde. De jongens hadden haar vragen zien stellen aan de bloemen in de tuin en zien praten met de beek die tussen hun huizen stroomde. Ze kon zich uren over het water buigen en er woorden tegen fluisteren. Zahed schaamde zich als hij zijn moeder zo zag. Hij verweet haar dat ze zijn zoons een slecht voorbeeld gaf. ‘Je gedraagt je als een gek!’ schreeuwde hij tegen haar. Shahina boog haar hoofd en sloot zwijgend haar ogen.

Op een dag zei Amed tegen zijn grootmoeder: ‘Er zit een stem in mijn hoofd. Hij praat uit zichzelf. Ik kan hem niet stil krijgen en hij zegt vreemde dingen. Alsof er iemand anders in mij verborgen zit, iemand die ouder is dan ik.’

‘Vertel, Amed, vertel me de vreemde dingen die hij tegen je zegt.’

‘Ik kan ze niet vertellen, ik vergeet ze telkens.’

Dat was een leugen. Hij vergat ze niet.

Aziz kwam één keer in de grote stad. Zijn vader Zahed huurde een auto. Hij betaalde een chauffeur. Ze vertrokken vroeg in de morgen. Aziz keek naar het nieuwe landschap dat achter het portierraampje voorbijgleed. Hij vond de streek waar de auto doorheen reed mooi. Hij vond de bomen die uit het zicht verdwenen mooi. Hij vond de koeien met de rood aangestipte horens mooi, net grote stenen die rustig op de brandend hete grond lagen. De reis was een hotsende beleving van blijdschap en woede. Aziz kronkelde van de pijn. En hij lachte. Het landschap verdronk in zijn tranen. En het landschap was als de verbeelding van een land.

Zahed had tegen zijn vrouw gezegd: 'Ik breng hem naar het ziekenhuis van de grote stad.'

'Ik zal bidden en zijn broer Amed zal bidden,' had Tamara eenvoudig geantwoord.

Toen de chauffeur aankondigde dat ze eindelijk in de buurt van de stad kwamen, lag Aziz al bewusteloos in de auto en zag niets van de prachtige dingen waarover hij had horen praten. Hij kwam weer bij kennis in een bed. In de kamer waarin hij zich bevond, stonden andere bedden, met andere kinderen erin. Hij dacht dat hij in al die bedden lag. Hij dacht dat zijn te erge pijn zijn lichaam had verveelvoudigd. Hij dacht dat hij in al die bedden, met al die lichamen, kronkelde van pijn. Een dokter boog zich over hem heen.

Aziz rook zijn kruidige geur. Hij zag er aardig uit. Hij glimlachte. Toch was Aziz bang voor hem.

‘Heb je lekker geslapen?’

Aziz zei niets. De dokter kwam overeind, zijn glimlach verbleekte. Hij praatte tegen zijn vader. De dokter en hij verlieten de grote kamer. Zahed had zijn vuisten gebald, hij ademde hard.

Na een paar dagen voelde Aziz zich langzamerhand beter. Ze gaven hem een dik mengsel te drinken. Hij kreeg het ’s ochtends en ’s avonds. Het was roze van kleur. Hij vond de smaak ervan niet lekker, maar het verzachtte zijn pijn. Zijn vader kwam hem elke dag opzoeken. Hij zei dat hij bij zijn neef Kacir logeerde. Dat was alles wat hij zei. Zahed keek zwijgend naar hem en raakte zijn voorhoofd aan. Zijn hand was hard als een tak. Een keer werd Aziz met een schok wakker. Zijn vader zat op een stoel naar hem te kijken. Zijn blik maakte hem bang.

In het bed naast dat van Aziz lag een klein meisje. Ze heette Naliffa. Ze zei dat haar hart verkeerd in haar borst was gegroeid.

‘Mijn hart is ondersteboven gegroeid, weet je, de punt zit niet op zijn plaats.’

Dat vertelde ze aan alle kinderen die in de grote ziekenhuiskamer sliepen. Want Naliffa praatte met iedereen. Op een nacht schreeuwde Aziz in zijn slaap. Naliffa was bang. ’s Ochtends vroeg vertelde ze hem wat ze had gezien.

‘Je ogen werden wit als deegballetjes, je ging op je bed staan en je zwaaide met je armen. Ik dacht dat je deed alsof, om me bang te maken. Ik riep je. Maar je geest zat niet meer in je hoofd. Hij was ik weet niet waar naartoe. De verpleegsters zijn gekomen. Ze hebben een kamerscherm om je bed gezet.’

‘Ik had een nachtmerrie.’

‘Waarom bestaan nachtmerries? Weet jij dat?’

‘Ik weet het niet, Naliffa. Mama zegt vaak: “Alleen God weet het.”’

‘Mijn mama zegt hetzelfde: “God weet het.” Ze zegt ook: “Het is zo sinds de nacht der tijden.” De nacht der tijden, heeft mama verteld, is de eerste nacht van de wereld. Het was zo donker dat de eerste zonnestraal die de nacht doorboorde, het uitschreeuwde van pijn.’

‘De nacht zal eerder hebben geschreeuwd, die is doorboord.’

‘Misschien,’ zei Naliffa, ‘misschien.’

Een paar dagen later vroeg Zahed aan Aziz waar het meisje uit het bed naast het zijne was gebleven. Aziz antwoordde dat haar moeder haar was komen halen omdat ze was genezen. Zijn vader boog het hoofd. Hij zei niets. Na een hele poos keek hij weer op. Nog zei hij niets. Toen boog hij zich over zijn zoon. Hij kuste hem op zijn voorhoofd. Het was de eerste keer dat hij dat deed. Aziz kreeg er tranen van in zijn ogen. Daarna fluisterde zijn vader: ‘Morgen gaan wij ook naar huis.’

Aziz vertrok weer met zijn vader en dezelfde chauffeur. In de achteruitkijkspiegel zag hij de weg verdwijnen. Om zijn vader hing een vreemde stilte, hij rookte in de auto. Hij had dadels en een taartje voor hem meegebracht. Voordat ze thuiskwamen, vroeg Aziz aan zijn vader of hij beter was.

‘Je gaat niet meer naar het ziekenhuis. Onze gebeden zijn verhoord.’

Zahed legde zijn grote hand op het hoofd van zijn zoon. Aziz was gelukkig. Drie dagen later spleet de bom van de andere kant van de berg de nacht en doodde zijn grootouders.

De dag waarop Zahed en Aziz uit de grote stad terugkeerden, kreeg Tamara een brief van haar zus Dalimah. Die was een paar jaar eerder naar Amerika vertrokken voor een informaticastage. Ze was geselecteerd uit een honderdtal kandidaten, een topprestatie. Maar ze was nooit naar haar vaderland teruggekeerd. Dalimah schreef haar zus regelmatig, ook al antwoordde Tamara zelden. In haar brieven beschreef ze haar leven, er was geen oorlog daar, en dat maakte haar zo gelukkig. En zo stoutmoedig. Ze bood haar vaak aan geld te sturen, maar Tamara weigerde kortaf haar hulp.

In haar brief kondigde Dalimah aan dat ze zwanger

was. Haar eerste kind. Ze schreef dat Tamara met de tweeling naar haar toe moest komen. Ze zou een manier vinden om hen naar Amerika te laten komen. Ze liet doorschemeren dat Tamara bij Zahed weg moest gaan. Hem alleen moest laten met zijn oorlog en zijn sinaasappelvelden.

Wat is ze veranderd in een paar jaar tijd, dacht Tamara herhaaldelijk.

Er waren dagen dat Tamara een hekel aan haar zus had. Ze nam het haar kwalijk: hoe zou ze haar man kunnen verlaten? Ze verliet Zahed niet. Nee. Zij zou ook vechten, ook al schreef Dalimah dat hun oorlog nutteloos was, dat er alleen maar verliezers zouden zijn.

Zahed vroeg allang niet meer hoe het met haar ging. Voor hem was Dalimah dood. Hij wilde haar brieven niet eens aanraken. 'Ik wil niet besmet worden,' zei hij met afkeer. Dalimahs man was ingenieur. In haar brieven sprak ze nooit over hem. Ze wist dat hij in de ogen van haar familie werd beschouwd als een hypocriet en een lafaard. Hij kwam van de andere kant van de berg. Hij was een vijand. Hij was naar Amerika gevlucht. Om daar toegelaten te worden had hij afschuwelijke dingen en leugens over hun volk verteld. Dat dachten Tamara en Zahed. Had Dalimah, toen ze daarginds aankwam, niets beters kunnen verzinnen dan met een vijand trouwen? Hoe kon ze. 'God heeft hem op mijn weg gebracht,' had ze een keer

geschreven. Ze is niet wijs, dacht Tamara. Amerika heeft haar gezonde verstand aangetast. Wat verwacht ze? Dat we allemaal worden afgeslacht door de vrienden van haar man? Wat dacht ze toen ze met hem trouwde? Dat ze zou bijdragen aan het vredesproces? Eigenlijk is ze altijd een egoïste geweest. Waarvoor zouden we haar onze ellende vertellen? Wie weet is haar man er wel blij om.

In het korte antwoord op de brief van haar zus dat Tamara opstelde, schreef ze niets over Aziz' verblijf in het ziekenhuis. Noch over de bom die haar schoonouders had gedood.

Er waren mannen in een jeep gekomen. Amed en Aziz zagen een stofwolk op de weg die langs hun huis liep. Ze stonden in de sinaasappelboomgaard. Daar had Zahed zijn ouders willen begraven. Hij had net de laatste schep aarde op het graf gegooid. Zijn voorhoofd en armen waren nat van het zweet. Tamara hilde en beet op de binnenkant van haar wang. De jeep stopte aan de kant van de weg. Er stapten drie mannen uit. De grootste had een machinegeweer in zijn handen. Ze kwamen niet meteen naar de boomgaard. Ze staken sigaretten op. Amed liet de hand van zijn broer los en liep dichterbij de weg toe. Hij wilde horen wat de mannen zeiden. Dat kon hij niet. Ze praatten te zacht. De jongste van de drie deed uiteindelijk een paar stappen in zijn richting. Amed herkende Halim. Hij was erg gegroeid.

‘Herinner je je mij nog? Ik ben Halim. We zaten samen op school in het dorp. Toen er nog een school

was.’ Halim begon te lachen.

‘Ja, ik herinner me jou nog, jij was de enige van de grote jongens die tegen mij en mijn broer praatte. Je hebt een baard gekregen.’

‘We willen met je vader Zahed praten.’

Amed liep terug naar de boomgaard, gevolgd door de drie mannen. Zijn vader kwam hen tegemoet. Amed zag hoe zijn moeders ogen zich verhardden. Ze riep hem bij zich. De mannen spraken lang met Zahed. Hun woorden gingen verloren in de wind. Tamara zei bij zichzelf dat dit een vervloekte dag was, dat dit de eerste van meer vervloekte dagen was. Ze keek naar haar man. Zahed hield zijn hoofd gebogen, hij staarde naar de grond. Halim gebaarde naar Amed. Hij maakte zich los uit de greep van zijn moeder, die haar twee zoons tegen haar buik gedrukt hield, en ging bij de groep mannen staan. Zahed legde zijn hand op zijn hoofd en zei trots: ‘Dit is mijn zoon Amed.’

‘En de andere jongen?’ vroeg de man met het machinegeweer.

‘Dat is Aziz, zijn tweelingbroer.’

Ze bleven tot in de avond. Zahed liet hun de resten van het huis van zijn ouders zien. Ze keken allemaal omhoog naar de berg, alsof ze in de lucht het spoor van de bom zochten. Tamara maakte thee. Ze stuurde de kinderen naar hun kamer. Later zagen Amed en Aziz door het raam de man met het machinegeweer

naar de jeep lopen en even later terugkomen met een zak in zijn handen. Ze meenden hun moeder te horen schreeuwen. Toen vertrokken de mannen. Het geluid van de weggrijdende jeep weerklonk lang in het donker. Amed klemde zijn broer in zijn armen en viel uiteindelijk in slaap.

De volgende dag zei Aziz tegen hem: 'Heb je het niet gemerkt? De geluiden klinken niet meer hetzelfde en het lijkt net alsof de stilte zich verbergt, alsof hij iets slechts van plan is.'

'Je bent ziek geweest, daarom verbeeld je je dingen.'

Maar Amed wist dat zijn broer gelijk had. Vanuit zijn slaapkamerraam zag hij zijn moeder. Hij riep haar. Ze liep weg. Amed dacht dat ze huilde. Hij zag haar achter de amaryllissen verdwijnen. Zijn grootmoeder Shahina had ze een jaar eerder geplant. Ze waren nu heel groot. Hun geopende bloemen namen het licht weg. Amed en Aziz gingen naar beneden. Hun moeder had het ochtendmaal niet klaargemaakt. Hun vader had niet geslapen, dat zagen ze aan zijn vermoeide gezicht. Hij zat op de keukenvloer. Wat deed hij daar in zijn eentje? Het was de eerste keer dat de jongens hun vader op de keukenvloer zagen zitten.

'Hebben jullie honger?'

'Nee.'

Maar ze hadden wel honger. Naast hun vader lag een jutezak.

‘Wat is dat?’ vroeg Aziz. ‘Hebben de mannen van de jeep die vergeten?’

‘Ze hebben hem niet vergeten,’ zei Zahed.

Hij gebaarde naar zijn zoons dat ze naast hem moesten komen zitten. Toen vertelde hij over de man met het machinegeweer.

‘Het is een belangrijke man,’ zei hij tegen zijn zoons, ‘hij komt uit het dorp verderop. Hij heet Sou-layed. Hij heeft met zijn hart tegen me gesproken. Hij wilde per se het verwoeste huis van jullie grootouders zien. Hij gaat bidden voor hun zielenheil. Het is een vrome man. Een ontwikkelde man. Toen hij zijn thee had opgedronken, pakte hij mijn hand. Hij zei tegen jullie vader: “Wat is je huis rustig! Ik sluit mijn ogen en de sinaasappelgeur overweldigt me. Je vader Mou-nir heeft zijn hele leven op deze onvruchtbare grond gewerkt. Het was hier een woestijn. Met de hulp van God heeft je vader hier een wonder verricht. Hij heeft sinaasappelbomen laten groeien, daar waar alleen maar zand en stenen waren. Denk niet dat ik, omdat ik met een machinegeweer bij je ben gekomen, niet de ogen en oren van een dichter heb. Ik hoor en zie wat rechtvaardig en goed is. Jij bent een man van het hart. Je huis is netjes. Alles staat op zijn plaats. De thee van je vrouw is verrukkelijk. Weet je wat men zegt? Te zoet, niet zoet genoeg, goede thee drink je daar tussenin. Die van je vrouw zit er precies tussenin. De beek die tussen het huis van je vader en het

jouwe stroomt, ligt ook precies in het midden. Vanaf de weg is dat het eerste wat opvalt, die schoonheid die precies in het midden ligt. Zahed, jouw vader was bekend in de hele streek. Hij was een man van gerechtigheid. Alleen een man van gerechtigheid kon deze grond zonder gezicht omvormen tot een paradijs. Vogels vergissen zich nooit als het om het paradijs gaat. Ze herkennen het heel gauw, ook als ze zich verschuilen in de schaduw van de bergen. Zeg me eens, Zahed, ken jij de namen van de vogels die we nu horen zingen? Vast niet. Ze zijn met te veel en hun gezang is te geraffineerd. Door het raam zie ik hun vleugels saffraangele schitteringen werpen. Die vogels zijn van heel ver gekomen. Nu vermengen hun felle kleuren zich met die van de sinaasappelboomgaard, waar jij net je ouders hebt begraven. En hun zang klinkt als een zegening. Maar kunnen die naamloze vogels jouw pijn verminderen? Kunnen zij jouw rouw een andere naam geven? Nee. Wraak is de naam van jouw rouw. Luister nu goed naar me, Zahed. In de omliggende dorpen zijn nog meer huizen vernietigd. Door de raketten en de bommen zijn er veel mensen gedood. Onze vijanden willen onze grond veroveren. Ze willen onze grond om er hun huizen op te bouwen en hun vrouwen zwanger te maken. Als ze onze dorpen hebben ingenomen, kunnen ze naar de grote stad oprukken. Ze zullen onze vrouwen doden. Ze zullen onze kinderen tot slaaf maken. En het zal het einde van ons

land zijn. Onze grond zal bezoedeld worden door hun voetstappen, door hun fluimen. Denk je dat God die heiligschennis zal toestaan? Denk je dat, Zahed?”

Dat is wat Soulayed tegen jullie vader heeft gezegd.’

Amed en Aziz durfden niet te bewegen of ook maar iets te zeggen. Nooit eerder had hun vader zo lang tegen hen gesproken. Zahed stond op. Hij liep heen en weer door de keuken. Amed fluisterde tegen zijn broer: ‘Hij denkt na. Wanneer hij zo loopt, is dat omdat hij nadenkt.’

Na een hele poos opende Zahed de zak die de mannen van de jeep hadden achtergelaten. Er zat een vreemde gordel in, die hij uitrolde. Hij was zo zwaar dat hij hem met twee handen moest optillen.

‘Soulayed heeft hem gebracht,’ ging Zahed verder tegen zijn zoons. ‘Eerst begreep ik niet wat hij me liet zien. Halim deed de gordel om. Op dat moment begreep ik waarom de mannen me waren komen opzoeken. Jullie moeder kwam binnen. Ze bracht nog meer thee. Ze zag Halim en begon te schreeuwen. Ze liet het dienblad kantelen. De theepot viel op de vloer. Er brak een glas. Ik vroeg jullie moeder alles op te rapen en terug te komen met nieuwe thee. Ik heb me bij Soulayed verontschuldigd. Jullie moeder had niet moeten schreeuwen.’

Aziz wilde de gordel aanraken. Zijn vader duwde hem weg. Hij deed de gordel terug in de zak en verliet het vertrek. Amed en Aziz zagen door het raam hoe hij verdween in de sinaasappelvelden.